

การศึกษาผลกระทบของการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
ในกรณีเข้าร่วมความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ
ภาคพื้นแปซิฟิก (CPTPP)
Studies of the impact on alcohol control in case of joining
Comprehensive and Progressive Agreement of Trans-Pacific Partnership (CPTPP)

สิริกุล วงษ์ศิริโสภาคย์

Sirikul Vongsirisopak

สำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
กรมควบคุมโรคOffice of Alcohol Beverages control committee,
Department of Disease Control

DOI: 10.14456/dcj.2021.20

Received: February 18, 2021 | Revised: April 21, 2021 | Accepted: May 16, 2021

บทคัดย่อ

ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP มีชื่อเต็มว่า Comprehensive and Progressive Agreement of Trans-Pacific Partnership หรือ ความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก เป็นความตกลงการค้าเสรีที่ครอบคลุมในเรื่องการค้า การบริการ และการลงทุนเพื่อสร้างมาตรฐานและกฎระเบียบร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิก มีขอบเขตกว้างขวาง และมีผลกระทบหลากหลายประเด็นมากกว่าความตกลงการค้าเสรีเดิมที่ไทยเคยทำมา ในส่วนของการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประเทศไทย พบว่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นสินค้าที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ สร้างผลกระทบต่อครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม แต่ยังคงเป็นสินค้าที่สามารถซื้อขายได้ทั่วไป จึงมีความขัดแย้งในตัวสินค้าระหว่างการเปิดเสรีเพื่อประโยชน์ทางการค้าและการควบคุมเพื่อประโยชน์ทางสุขภาพ เมื่อรัฐบาลแสดงเจตนาที่จะเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP จึงมีความจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ผลกระทบของข้อบทต่าง ๆ ในความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP ที่มีผลต่อกฎหมายและนโยบายควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประเทศไทย โดยศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) วิชาการงานวิจัยที่สามารถเข้าถึงได้ในระบบอินเทอร์เน็ต ผลการศึกษาพบว่า ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP ที่มีผลกระทบต่อการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประเทศไทย มีทั้งสิ้น 7 ข้อบท คือ ข้อบทที่ 8 อุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า ข้อบทที่ 9 การลงทุน ข้อบทที่ 10 การค้าบริการข้ามพรมแดน ข้อบทที่ 14 พาณิชนียอิเล็กทรอนิกส์ ข้อบทที่ 18 ทรัพย์สินทางปัญญา ข้อบทที่ 25 ความสอดคล้องในการกำกับดูแล และข้อบทที่ 28 การระงับข้อพิพาท โดยที่ไทยจะต้องแก้ไขกฎหมายยกเลิกการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้สอดคล้องกับข้อตกลง ส่งผลให้นโยบายการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อปกป้องสุขภาพของประชาชนอ่อนแอลง และเปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้ามาแทรกแซงนโยบายด้านสุขภาพของประเทศ การเจรจาเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP จึงต้องมีความระมัดระวัง โดยต้องมีข้อมูลที่เพียงพอ รอบด้าน และมีการเตรียมพร้อมในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบอย่างเพียงพอและรวดเร็ว

ติดต่อผู้นิพนธ์ : สิริกุล วงษ์ศิริโสภาคย์

อีเมล : vsirikul@gmail.com

Abstract

Comprehensive and Progressive Agreement of Trans-Pacific Partnership or CPTPP is a new generation of free trade and investment agreement which extensively includes many aspects on trade, services, and investment in order to establish common standards and regulations among the member states. Its wide scope and extensive matters involved many relevant issues further than the existing trade agreement previously done by Thailand. Regarding the national control measures on alcoholic beverages, the alcoholic beverages are non-ordinary commodities that harmful to health and lead to adverse consequences to families, communities, and societies as a whole. However, under this new generation agreement, the alcoholic beverages have been included as general commodities which create a potential conflict perspective between trade and health policies proposed commercial benefits of free trade or existing policies on public health protection. With regard to the government's intention to join this agreement, it is necessary to have an analysis and synthesize study on the impact of CPTPP on Thailand alcohol control laws or policies. We conducted a documentary research through relevant information, technical papers, and research documents that can be accessed online. Findings reveal that 7 chapters of CPTPP may have adverse impact on alcohol control policies in Thailand which includes chapter 8 technical barriers to trade, chapter 9 investment, chapter 10 cross-border trade in services, chapter 14 electronic commerce, chapter 18 intellectual property, chapter 25 regulatory coherence, and chapter 28 dispute settlement. After being a party to CPTPP, Thailand will have to amend the domestic laws to be in accordance with this agreement. As a result, the alcohol control policies for protecting the health of Thai people will be weakened, and gaps on health policies could be interfered by international affairs. The negotiations in order to join the CPTPP should be considered comprehensively through sufficient and adequate information and should deliver the most benefit to the public. Additionally, recovery policy for affected people should be promptly provided.

Correspondence: Sirikul Vongsirisopak

E-mail: vsirikul@gmail.com

คำสำคัญ

ความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก, การควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์, การค้าและสุขภาพ

Keywords

Comprehensive and Progressive Agreement of Trans-Pacific Partnership, Alcohol control, Trade and Health

บทนำ

ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP มีชื่อเต็มว่า Comprehensive and Progressive Agreement of Trans-Pacific Partnership หรือ ความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก มีชื่อเต็มว่า TPP (Trans-Pacific Partnership) และมีสมาชิกรวมทั้งหมด 12 ประเทศ แต่หลังจาก

สหรัฐอเมริกาถอนตัวออกไปเมื่อต้นปี 2560 ประเทศสมาชิกที่เหลือตัดสินใจเดินทางความตกลงต่อโดยใช้ชื่อใหม่ว่า CPTPP ปัจจุบันสมาชิกความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP มีทั้งหมด 11 ประเทศ คือ ญี่ปุ่น แคนาดา เม็กซิโก เปรู ชิลี ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ มาเลเซีย บรูไน และเวียดนาม ประกอบด้วยข้อบท ทั้งสิ้น 30 ข้อบท และมีเนื้อหา (text) ที่กำหนดไว้แล้ว

โดยส่วนที่สามารถเจรจาต่อรองได้จะเป็นเพียงภาคผนวกบางส่วนที่กำหนดไว้ ระยะเวลาปรับตัว และ side letter เท่านั้น⁽¹⁻²⁾ การเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP ประเทศไทยจะต้องแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบ ประมาณ 50 ฉบับ โดยเป็นกฎหมายที่อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงสาธารณสุขอย่างน้อย 8 ฉบับ ประเด็นนี้เป็นที่ห่วงกังวลในการตีความ และความเข้าใจถึงผลกระทบต่อระบบอื่น ๆ ของประเทศไทยนอกเหนือจากการค้า

ประเทศไทยมีความตกลงเขตการค้าเสรีฉบับแรก คือ เขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ในปี พ.ศ. 2535 ปัจจุบันประเทศไทยมีความตกลงการค้าเสรี 16 ฉบับ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท⁽³⁾ ดังนี้

1. ความตกลงเขตการค้าเสรีที่ลงนามแบบทวิภาคี จำนวน 6 ฉบับ ได้แก่ ความตกลงการค้าเสรีไทย-อินเดีย (TIFTA), ความตกลงเขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย (TAFTA), ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้นไทย-นิวซีแลนด์ (TNZCEP), ความตกลงเขตการค้าเสรีไทย-เปรู (TPFTA), ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) และความตกลงเขตการค้าเสรีไทย-ชิลี (TCFTA)

2. ความตกลงเขตการค้าเสรีที่ไทยลงนามแบบพหุภาคี จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชียแปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation), เขตการค้าเสรี BIMSTEC (Bay of Bengal Initiative for

ตารางที่ 1 อัตราเติบโตของการนำเข้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จากต่างประเทศ

ปี ค.ศ.	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
อัตราเติบโต (%)	29.02	-0.30	13.29	24.00	4.33	15.11	16.41	-3.55	27.76	-18.27

ปี ค.ศ.	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
อัตราเติบโต (%)	19.14	22.34	8.03	12.40	6.74	-10.83	-7.02	-5.79	21.75	-0.35

องค์การอนามัยโลกจัดให้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นสารเสพติดชนิดหนึ่ง ออกฤทธิ์กดประสาท และมีการเสพติดทั้งทางร่างกายและจิตใจ ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ สร้างผลกระทบต่อครอบครัว ชุมชน และ

Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation) และความตกลงพันธมิตรทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP)

3. ความตกลงการค้าเสรีที่ลงนามแบบอาเซียนและคู่เจรจา จำนวน 7 ฉบับ ได้แก่ เขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA), ความตกลงการค้าเสรีอาเซียน-จีน (ACFTA), ความตกลงการค้าเสรีอาเซียน-ญี่ปุ่น (AJCEP), ความตกลงการค้าเสรีอาเซียน-เกาหลีใต้ (AKFTA), ความตกลงเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-ออสเตรเลีย-นิวซีแลนด์ (AANZFTA), ความตกลงการค้าเสรีอาเซียน-อินเดีย (AIFTA) และความตกลงการค้าเสรีอาเซียน-ฮ่องกง (AHKFTA)

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ประเทศไทยนำเข้าจากต่างประเทศมีส่วนแบ่งทางการตลาดกว่าร้อยละ 70 ส่วนใหญ่นำเข้าจากประเทศสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส และออสเตรีย ตามลำดับ ส่วนการนำเข้าสุราจากกลุ่มอาเซียนสูงสุดจากประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ ตามลำดับ ประเทศไทยนำเข้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 3 ประเภท คือ วิสกี้ ไวน์ และเบียร์ หลังการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2553 ทำให้ส่วนแบ่งการตลาดของสุรานำเข้าเฉพาะอาเซียนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน รัฐบาลสูญเสียรายได้จากการเก็บภาษีปีละประมาณ 88,000 ล้านบาท⁽⁴⁾

สังคมโดยรวม แต่ยังคงเป็นสินค้าที่สามารถซื้อขายได้ทั่วไป ในประเทศไทยการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ยึดตามยุทธศาสตร์ขององค์การอนามัยโลกในการจัดการปัญหาจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และมี

พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินงาน เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 เพื่อลดปัญหาและผลกระทบทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ ช่วยเสริมสร้างสุขภาพของประชาชน โดยให้ตระหนักถึงพิษภัยของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ตลอดจนช่วยป้องกันเด็กและเยาวชนมิให้เข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้โดยง่าย⁽⁵⁾ บทบัญญัติในกฎหมายจึงเป็นไปตามแนวทางที่องค์การอนามัยโลกกำหนด คือ ลดการเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ลดการเข้าถึงสื่อโฆษณา และการสื่อสารการตลาดของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งขัดหรือแย้งกับแนวคิดของการค้าเสรีที่จะต้องขจัดอุปสรรคในการซื้อขายสินค้าและบริการระหว่างประเทศให้เหลือเท่าที่จำเป็น หรือมีน้อยที่สุด

รัฐบาลไทยแสดงความสนใจที่จะเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP เพื่อกระตุ้นการส่งออก การเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP สร้างกระแสทั้งสนับสนุนและคัดค้านให้เกิดขึ้นในสังคมไทยทั้งในประเด็นขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะเมื่อสหรัฐอเมริกาที่แสดงท่าทีสนใจที่จะกลับเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP อีกครั้งหนึ่งหลังจากเปลี่ยนผู้นำประเทศ นอกจากนี้ยังมีอีกหลายประเทศที่แสดงความสนใจจะเข้าร่วมเป็นสมาชิก เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐเกาหลี อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และสหราชอาณาจักร ยกเว้นมาเลเซียที่รัฐบาลสั่งการให้ทบทุนสถานะความเป็นสมาชิก เนื่องจากมองว่ามาเลเซียจะเสียเปรียบในการเข้าร่วมความตกลงฯ จากประเด็นดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องมีการศึกษารวบรวม วิเคราะห์สถานการณ์ผลดีและผลเสียในการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP ที่จะมีผลต่อการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประเทศไทย เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้มีหน้าที่เจรจาเข้าใจขอบเขตด้านอื่นนอกเหนือจากด้านเศรษฐกิจ และสามารถรักษาผลประโยชน์ของประเทศได้มากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาผลกระทบของข้อบทต่างๆ ในความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP ที่มีผลต่อกฎหมายและนโยบายควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประเทศไทย **ขอบเขตของการศึกษา**

เป็นการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) ความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Comprehensive and Progressive Agreement of Trans-Pacific Partnership หรือ CPTPP) ที่ได้รับจากกระทรวงการต่างประเทศ และเอกสารวิชาการ งานวิจัยที่สามารถเข้าถึงได้ในระบบอินเทอร์เน็ตเท่านั้น

ข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษานี้มีข้อจำกัดด้านการค้นหาข้อมูล เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP ที่มีแหล่งที่มาจากหน่วยงานอื่นๆ นอกเหนือจากกระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงพาณิชย์ นอกจากนี้การศึกษผลกระทบของการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP ไม่มีการศึกษาผลกระทบของการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ นอกเหนือจากที่กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำไว้

วัสดุและวิธีการศึกษา

เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ ค้นหาหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสารต่าง ๆ ส่วนใหญ่จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และแหล่งข้อมูลตามหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์ในลักษณะการวิเคราะห์เชิงพรรณนา⁽⁶⁾ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. เก็บรวบรวมเอกสาร ได้แก่

1.1 ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP และเอกสารภาคผนวก จากเว็บไซต์ของรัฐบาลนิวซีแลนด์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นเลขของประเทศสมาชิกความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP และจากเว็บไซต์ของรัฐบาลเวียดนาม ซึ่งให้สัตยาบันรับรองการเข้าร่วมความตกลง

หุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP เรียบร้อยแล้ว

1.2 เอกสารของหน่วยงานราชการที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP ได้แก่ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข สภาผู้แทนราษฎร ที่สามารถสืบค้นได้ทางเว็บไซต์ของหน่วยงาน

1.3 รายงานการศึกษา วิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของการลงนามการค้าเสรีกับประเทศต่างๆ ที่ผ่านมา

1.4 เอกสารการนำเสนอผ่านสื่อสารมวลชน ที่เกี่ยวกับผลกระทบของการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP

2. คัดเลือกเอกสาร โดยใช้หลักเกณฑ์ 1) ความจริง 2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ 3) การเป็นตัวแทน และ 4) ความหมาย

3. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อกำหนดประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อ การควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประเทศไทย

4. สอบทานผลการศึกษากับผู้เชี่ยวชาญ

5. เขียนรายงานการศึกษา

ผลการศึกษา

ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP มีข้อบทที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ดังนี้

ตารางที่ 2 พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 และข้อบทความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP

บทควบคุม ตาม พรบ.ควบคุม เครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ฯ	ข้อบทของ CPTPP						
	Chapter 8 TBT	Chapter 9 Investment	Chapter 10 Cross-Border Trade in Services	Chapter 14 Electronic Commerce	Chapter 18 Intellectual Property	Chapter 25 Regulatory Coherence	Chapter 28 Dispute Settlement
มาตรา 26 การควบคุมบรรจุ ภัณฑ์ฉลาก	x	x	x	x	x	x	x
มาตรา 27 สถานที่ห้ามขาย	x		x	x		x	x
มาตรา 28 วัน เวลาห้ามขาย	x		x	x		x	x
มาตรา 29 บุคคลที่ห้ามขายให้	x		x	x		x	x
มาตรา 30 วิธีการห้ามขาย	x		x	x		x	x
มาตรา 31 สถานที่ห้ามบริโภค	x		x	x		x	x
มาตรา 32 ห้ามโฆษณา	x	x		x	x	x	x

หมายเหตุ : x=การมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างบทควบคุมตาม พรบ. ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ฯ และข้อบทในความตกลง CPTPP

1. ข้อบทที่ 8 อุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า (Chapter 8 Technical Barriers to Trade) มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบทควบคุมตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในมาตราที่ 26 การควบคุมบรรจุภัณฑ์ฉลาก มาตรา 27 สถานที่ห้ามขาย มาตรา 28 วัน เวลาห้ามขาย มาตรา 29 บุคคลที่ห้ามขายให้ มาตรา 30 วิธีการห้ามขาย มาตรา 31 สถานที่ห้ามบริโภค และมาตรา 32 ห้ามโฆษณา

2. ข้อบทที่ 9 การลงทุน และข้อบทที่ 18 ทรัพย์สินทางปัญญา มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบทควบคุมตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในมาตราที่ 26 การควบคุมบรรจุภัณฑ์ฉลาก และมาตรา 32 ห้ามโฆษณา

3. ข้อบทที่ 10 การค้าบริการข้ามพรมแดน มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบทควบคุมตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในมาตราที่ 26 การควบคุมบรรจุภัณฑ์ฉลาก มาตรา 27 สถานที่ห้ามขาย มาตรา 28 วัน เวลาห้ามขาย มาตรา 29 บุคคลที่ห้ามขายให้ มาตรา 30 วิธีการห้ามขาย และมาตรา 31 สถานที่ห้ามบริโภค

4. ข้อบทที่ 14 พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบทควบคุมตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในมาตราที่ 26 การควบคุมบรรจุภัณฑ์ฉลาก มาตรา 27 สถานที่ห้ามขาย มาตรา 28 วัน เวลาห้ามขาย มาตรา 29 บุคคลที่ห้ามขายให้ มาตรา 30 วิธีการห้ามขาย มาตรา 31 สถานที่ห้ามบริโภค และมาตรา 32 ห้ามโฆษณา

5. ข้อบทที่ 25 ความสอดคล้องในการกำกับดูแล มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบทควบคุมตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในมาตราที่ 26 การควบคุมบรรจุภัณฑ์ฉลาก มาตรา 27 สถานที่ห้ามขาย มาตรา 28 วัน เวลาห้ามขาย มาตรา 29 บุคคลที่ห้ามขายให้ มาตรา 30 วิธีการห้ามขาย มาตรา 31 สถานที่ห้ามบริโภค และมาตรา 32 ห้ามโฆษณา

6. ข้อบทที่ 28 การระงับข้อพิพาท มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบทควบคุมตามพระราชบัญญัติควบคุม

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในมาตราที่ 26 การควบคุมบรรจุภัณฑ์ฉลาก มาตรา 27 สถานที่ห้ามขาย มาตรา 28 วัน เวลาห้ามขาย มาตรา 29 บุคคลที่ห้ามขายให้ มาตรา 30 วิธีการห้ามขาย มาตรา 31 สถานที่ห้ามบริโภค และมาตรา 32 ห้ามโฆษณา

การวิจารณ์

ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP เป็นความตกลงที่มีขอบเขตกว้างขวาง ซับซ้อน และมีการเปิดเสรีทางการค้าสูงกว่าความตกลงการค้าเสรีอื่น ๆ ซึ่งจะไม่เป็นปัญหาถ้าเป็นการเปิดการค้าเสรีในสินค้าปกติที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ แต่เนื่องจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นสินค้าที่ประเทศไทยมีการควบคุมและจำกัดการเข้าถึงเนื่องจากเป็นสินค้าที่ทำลายสุขภาพและส่งผลเสียต่อเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวม ข้อบทของความตกลงฯ จึงมีการทับซ้อนกับบทควบคุมตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ฯ ดังนี้

1. ข้อบทที่ 8 อุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า (Chapter 8 Technical Barriers to Trade) หากประเทศไทยเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายภายในประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับข้อตกลง โดยจะต้องแก้ไขประกาศคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับฉลากของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2558 กำหนดมิให้ใช้ถ้อยคำอันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงใจให้ดื่มทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น Premium, Fines, Special, Superior, ฯลฯ แต่ในข้อบทที่ 8 Annex 8 A ระบุไว้ชัดเจนว่า กรณีสุนัขและสุรา ห้ามปฏิเสธการนำเข้าไวน์จากประเทศสมาชิกด้วยเหตุผลว่าฉลากไวน์นั้นใช้ถ้อยคำบางอย่าง อาทิ Fine, Vintage, Noble, Reserve, Special, Superior หากประเทศไทยเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP มีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขกฎหมายเพื่อปฏิบัติตามข้อตกลงฯ

2. ข้อบทที่ 9 การลงทุน และข้อบทที่ 18 ทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งการลงทุนหมายถึงทรัพย์สิน

ทางปัญญาด้วย ปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายควบคุม การแสดงตราสินค้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และการนำ ตราสินค้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไปใช้ในการโฆษณา สื่อสารการตลาดเพื่อประโยชน์ทางการค้า รวมถึงการ ห้ามใช้ภาพการ์ตูน ยกเว้นแต่เป็นภาพที่จดทะเบียน เครื่องหมายการค้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไว้ก่อนหน้า กฎหมายใช้บังคับ การเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วน เศรษฐกิจ CPTPP ทำให้การห้ามใช้เครื่องหมายการค้า ที่จดทะเบียนถูกต้องจะไม่สามารถกระทำได้ ถึงแม้ว่า ข้อ 18.21 จะกำหนดให้รัฐภาคีสามารถจำกัดการใช้สิทธิ ในเครื่องหมายการค้าตามกฎหมายได้ แต่ข้อยกเว้น ในเรื่องนี้ทำได้อย่างจำกัด เช่น ควรสอดคล้องตามหลัก การใช้สิทธิอย่างเป็นธรรม (fair use of descriptive terms) โดยมีเงื่อนไขคือ ข้อยกเว้นดังกล่าวจะต้องคำนึง ถึงผลประโยชน์ของเจ้าของสิทธิ์และบุคคลอื่น ตามกฎหมายด้วย⁽⁷⁾ และข้อยกเว้นในเรื่องการคุ้มครอง สุขภาพประชาชนมิได้ระบุในเรื่องการควบคุมเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์แต่อย่างใด ดังนั้นกฎหมายควบคุม การโฆษณา หรือแสดงชื่อหรือเครื่องหมายของเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติควบคุม เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 จึงไม่สามารถใช้บังคับ ได้หากเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP

3. ข้อบทที่ 10 การค้าบริการข้ามพรมแดน เนื่องจากบริบทของการค้าระหว่างประเทศ เครื่องดื่ม แอลกอฮอล์จัดเป็นทั้งสินค้าและบริการ ดังนั้นจึงมีความ เกี่ยวข้องกับข้อบทการค้าบริการข้ามพรมแดนด้วย ข้อบทที่ 10 จะทำให้จุดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในประเทศเพิ่มมากขึ้น การเข้าถึงสินค้าเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ง่ายขึ้น ส่งผลให้อัตราการบริโภคเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ของประชาชนเพิ่มสูงตามไปด้วย และ จะมีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและเศรษฐกิจ ของประเทศโดยรวม

4. ข้อบทที่ 14 พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ประเทศไทยมีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การ ห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยวิธีการหรือในลักษณะ การขายทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2563 ซึ่งห้ามการซื้อ

ขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ที่ผู้ซื้อและผู้ขายไม่ได้พบกัน กฎหมายฉบับนี้จึงขัดกับ ข้อบทที่ 14 ซึ่งส่งเสริมการค้าทางอิเล็กทรอนิกส์ โดย ให้ผู้บริโภคเข้าถึงการค้าขายทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ อย่างเสรี ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถบรรลุผลตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 เนื่องจากไม่สามารถควบคุมการเข้าถึง เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในมิติด้านบุคคลที่ซื้อ (บุคคลที่อายุ ไม่ถึง 20 ปีบริบูรณ์) วัน เวลา สถานที่ขายเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ (ซื้อขายได้ตลอดเวลา)

5. ข้อบทที่ 25 ความสอดคล้องในการกำกับ ดูแล ข้อบทนี้ระบุไว้ว่า จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในเรื่องนั้นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด กฎระเบียบด้วย⁽⁸⁾ ถึงแม้ว่าจะไม่กระทบกับสิทธิของ ประเทศสมาชิกในการออกกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับ ด้านสาธารณสุข แต่ประเทศสมาชิกสามารถเรียกร้อง ขอเข้าร่วมในกระบวนการกำหนดกฎระเบียบได้ และ มีสิทธิในการหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นข้อพิพาทได้ ข้อบทนี้จะทำให้นโยบายการควบคุมเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ของประเทศถูกแทรกแซงจากประเทศสมาชิก ที่เป็นผู้ผลิตและส่งออกเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เช่น การออกกฎหมายใหม่ ๆ เพื่อคุ้มครองสุขภาพของ ประชาชนไม่จำเป็นการให้มีภาพคำเตือน (Pictorial warning) บนบรรจุภัณฑ์ การเพิ่มสถานที่ห้ามขาย เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือเพิ่มวันห้ามขายเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์เพื่อลดความเสี่ยงจากการเกิดอุบัติเหตุ ทางถนนในเทศกาลสำคัญ จะทำได้ยากยิ่งขึ้น

6. ข้อบทที่ 28 การระงับข้อพิพาท ในกรณี ที่ สมาชิกความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP ได้รับ ผลกระทบอันเนื่องมาจากการใช้มาตรการใดมาตรการ หนึ่งที่ไม่สอดคล้องกับความตกลงฯ กลไกการระงับ ข้อพิพาทเริ่มตั้งแต่การมีคนกลางไกล่เกลี่ย การ ประนีประนอม ไปถึงการระงับข้อพิพาทด้วยกระบวนการ อนุญาโตตุลาการ (Investor State Dispute Settlement: ISDS) จากประวัติการเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการ ที่ผ่านมา ไม่มีคดีใดที่ประเทศไทยชนะคดี นอกจากนี้

ค่าใช้จ่ายในการสู้คดีค่อนข้างสูง ยกตัวอย่างกรณีของรัฐบาลออสเตรเลียที่ถูกบริษัทยาสูบ ฟิลลิปส์ มอริส ฟ้องร้องผ่านอนุญาโตตุลาการ (ISDS) ว่า การบังคับใช้กฎหมายบรรจุภัณฑ์ยาสูบแบบเรียบ (plain packaging) เป็นการยัดทรัพย์เครื่องหมายความการค้าและทรัพย์สินทางปัญญาของบริษัท ถึงแม้ว่ารัฐบาลออสเตรเลียจะเป็นผู้ชนะแต่ก็ต้องเสียเวลาในการต่อสู้คดีมากกว่า 7 ปี และสูญเสียเงินกับกระบวนการไต่สวนไปถึง 12 ล้านดอลลาร์ออสเตรเลีย หรือประมาณ 250 ล้านบาท⁽⁹⁾

สรุป

การเข้าร่วมความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (CPTPP) จะเกิดผลกระทบต่อประเทศไทย ดังนี้

1) การต้องแก้ไขกฎหมายทั้งระดับพระราชบัญญัติและอนุบัญญัติให้สอดคล้องกับเนื้อหาในความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจซึ่งเป็นการสูญเสียอธิปไตยในการกำหนดนโยบายเพื่อปกป้องสุขภาพของประชาชนโดยรวม

2) การต้องลดภาษีศุลกากรเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่นำเข้าจากต่างประเทศให้เหลือศูนย์จะทำให้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีราคาลดลง กระตุ้นการดื่มเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการเกิดโรคและอุบัติเหตุที่นำมาซึ่งความพิการและถึงชีวิต ส่งผลถึงความสูญเสียทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ⁽¹⁰⁾

3) มาตรการที่คุ้มครองผู้บริโภคทั้งการควบคุมการเข้าถึงทางกายภาพ การควบคุมโฆษณาสู่มเสี่ยงต่อการถูกฟ้องร้องด้วยกลไกระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐและเอกชน (Investor-State Dispute Settlement หรือ ISDS) เพราะเป็นมาตรการที่ต้องการลดการบริโภคแต่มีผลต่อรายได้ของนักลงทุน และกลไกระงับข้อพิพาทโดย ISDS รัฐสู่มเสี่ยงที่จะแพ้ เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการค้ามิใช่ทางสุขภาพ

4) การควบคุมฉลาก การควบคุมการโฆษณาบนฉลาก จำกัดพื้นที่เรื่องคำเตือนสุขภาพ หรือการกำหนดให้มีภาพคำเตือนทางสุขภาพจะไม่สามารถ

ทำได้ เนื่องจากความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP ได้กำหนดเนื้อหาที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่แสดงบนฉลากไว้แล้ว

5) การจำกัดบริการที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เช่น การจำกัดเวลาจำหน่าย การห้ามจำหน่ายในบางวัน เป็นต้น การห้ามมิให้มีการแข่งขันเกี่ยวกับการจำหน่ายหรือบริการ เช่น การลดราคา การจัดโปรโมชั่น หรือการชิงโชค ซึ่งรางวัล เป็นต้น รวมถึงการขนส่ง การโฆษณาข้ามแดน การขายข้ามประเทศโดยไม่ต้องตั้งบริษัทในไทย ซึ่งเป็นข้อห้ามในปัจจุบัน จะสามารถทำได้หากเข้าร่วมข้อตกลงฯ

6) CPTPP ให้ความสำคัญกับการทำ CSR (Corporate Social Responsibility) ของธุรกิจ ซึ่งหากเป็นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จะขัดแย้งกับพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 และชุดมาตรการขององค์การอนามัยโลก เพราะเป็นการโฆษณาทางอ้อมโดยทำให้เกิดการจดจำ นำไปสู่การเลือกซื้อสินค้าหรือบริการจากบริษัทนั้น ๆ

7) การกำหนดให้ภาคธุรกิจมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย โดยอ้างเสรีภาพในการประกอบธุรกิจมาใช้กับสินค้าที่มีผลเสียต่อสุขภาพ เช่น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ บุหรี่ เป็นต้น ถือเป็นการแทรกแซงนโยบายด้านสุขภาพของประเทศโดยตรง

ข้อเสนอแนะ

จากการที่ประเทศไทยยังไม่มีความพร้อมในหลากหลายด้าน ในการจะเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ CPTPP จึงมีข้อเสนอในการดำเนินการ ดังนี้

1. ข้อเสนอต่อองค์กรระหว่างประเทศ

องค์การอนามัยโลก และองค์การการค้าโลก ควรจัดการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อความเข้าใจและมีข้อตกลงร่วมกันในการเปิดเสรีทางการค้าสินค้าที่มีอันตรายต่อสุขภาพ เช่น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ บุหรี่ เป็นต้น ต้องไม่เป็นการเปิดเสรีเช่นเดียวกับสินค้าอื่น ๆ⁽¹¹⁾

2. ข้อเสนอต่อรัฐบาล หรือผู้กำหนดนโยบาย

2.1 คณะรัฐมนตรีกำหนดให้นำสินค้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ออกจากบัญชีรายชื่อสินค้าที่จะเจรจาในความ

ตกลงการค้าเสรีทุกฉบับ โดยยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2555 เรื่อง ความตกลงการค้าเสรีระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐชิลี ข้อ 1 อนุมัติยกเว้นมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553 เกี่ยวกับมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2552 เรื่อง ยุทธศาสตร์นโยบายแอลกอฮอล์ระดับชาติ ข้อ 5.5.4 มาตรการปกป้องความเข้มแข็งของนโยบายแอลกอฮอล์จากผลกระทบของข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศ

2.2 กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการต่างประเทศ และหน่วยงานที่ได้รับผลกระทบต้องศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้านทั้งด้านบวกและด้านลบ เพื่อประกอบการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อคณะรัฐมนตรี โดยยึดถือผลประโยชน์โดยรวมของประชาชนและประเทศเป็นสำคัญ

2.2 กระทรวงพาณิชย์ควรจัดทำกรอบการเจรจาที่เกิดจากกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วน โดยเฉพาะประเด็นอ่อนไหว เช่น สินค้าที่มีอันตรายต่อสุขภาพ (เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และบุหรี่) และเสนอคณะรัฐมนตรีรับทราบกรอบการเจรจา หากเจรจาไม่ได้ตามที่ระบุไว้ ก็ไม่ควรเข้าร่วมเป็นภาคีความตกลงฯ

2.3 หากมีความจำเป็นต้องเข้าร่วมเป็นภาคีความตกลงฯ รัฐบาลต้องมีการเตรียมความพร้อมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้น โดยสำนักงบประมาณต้องให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมด้านภาระงบประมาณที่จะเกิดขึ้นจากการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบด้านลบอย่างพอเพียงและรวดเร็ว

2.4 กระทรวงสาธารณสุขต้องเร่งการพัฒนาแก้ไขปรับปรุงประสิทธิภาพกฎหมาย มาตรการด้านการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รวมถึงให้ความรู้แก่ประชาชนในทุกรูปแบบ เพื่อสร้างค่านิยมและทัศนคติที่ดีในการไม่ดื่มแอลกอฮอล์ก่อนวัยอันควร รวมถึงการเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย

2.5 กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงการต่างประเทศ ควรตั้งหน่วยงานติดตามประเมินผลกระทบระยะยาว และวางแผนแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

3. ข้อเสนอต่อคณะผู้เจรจา

3.1 คณะผู้เจรจาต้องให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ด้านสุขภาพมากกว่าประโยชน์ทางการค้า เนื่องจากประชาชนที่สุขภาพอ่อนแอ ย่อมไม่สามารถสร้างผลิตภาพได้เต็มที่

3.2 คณะผู้เจรจาต้องมีกรอบการเจรจาที่ชัดเจน กำหนดข้อยกเว้นสินค้าที่จะนำเข้าเจรจา หรือมีข้อสงวนสินค้าบางประเภทที่ส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพและสาธารณสุขของประเทศให้น่าออกจากข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจฯ ขอระยะเวลาในการปรับตัวให้ยาวนานที่สุด หรืออย่างน้อยไม่ควรต่ำกว่าประเทศสาธารณสุขสังคมนิยมเวียดนาม และขอยกเว้นการบังคับใช้กลไก ISDS กับประเด็นด้านสุขภาพและสาธารณสุขทั้งหมด

3.3 คณะผู้เจรจาต้องมีผู้แทนด้านสาธารณสุขเข้าร่วมในการเจรจาด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ศ.ดร.ฉัตรสุณิ พฤตภิญโญ ศ.ดร. นิทัศน์ศิริโชติรัตน์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่กรุณาให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะในการศึกษา ขอขอบคุณผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่สนับสนุนการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

1. Department of Foreign Affairs and Trade, New Zealand Government: CPTPP text and resources [Internet]. [cited 2020 Feb 8]. 10074 p. Available from: <https://www.mfat.govt.nz/en/trade/free-trade-agreements/free-trade-agreements-in-force/comprehensive-and-progressive-agreement-for-trans-pacific-partner->

- ship-cptppcomprehensive-and-progressive-agreement-for-trans-pacific-partnership-text-and-resources/
2. World Trade Organization. Full text of CPTPP [Internet]. [cited 2020 Feb 8]. 7781 p. Available from: <https://wtocenter.vn/chuyen-de/12782-full-text-of-cptpp>
 3. Thai Customs Department. Free Trade Agreement and WTO [Internet]. [cited 2020 Feb 8]. Available from: http://www.customs.go.th/content_with_menu1_group_link.php?lang=en&ini_content=fta_and_wto_160809_01&ini_menu=menu_interest_and_law_160421_03&ini_content_group=usage_fta_and_wto_01&&root_left_menu=menu_interest_and_law_160421_03&left_menu=menu_interest_and_law_160421_03_160928_01 (in Thai)
 4. Prutipinyo C, Sirichotiratana N. The free trade agreements impact on alcohol consumption: a guide for government's decision. Nonthaburi: Center for alcohol studies; 2020. 145 p. (in Thai)
 5. Office of alcohol control committee. Alcohol control Act B.E. 2551. 24th ed. Nonthaburi: Office of alcohol control committee; 2020. 144 p. (in Thai)
 6. Mallikamarl S. Legal research science 4th ed. Bangkok: Chulalongkorn University; 2007. p. 118-9 (in Thai)
 7. Committee on Foreign Affairs, The House of Representatives. Studies of impact of a Comprehensive and Progressive Agreement of Trans-Pacific Partnership. Bangkok: Committee on Foreign Affairs; 2020. 204 p. (in Thai)
 8. Department of Trade Negotiations. Final report: The Consultation for arrangement Trans-Pacific Partnership Project. Nonthaburi: Department of Trade Negotiation; 2020. 1440 p. (in Thai)
 9. Voice online. ISDS Legal tools that the state will pay enormously [Internet]. 2020 May 23. [cited 2020 Aug 8]. Available from: <https://voicetv.co.th/read/KrBwzzZA6>
 10. International Health Policy Program. Disability-adjusted life years: DALYs. Nonthaburi: International Health Policy Program; 2017. (in Thai)
 11. World Health Organization. Ottawa Charter for Health Promotion, 1986 [Internet]. [cited 2021 Apr 20]. 5 p. Available from: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/129532/Ottawa_Charter.pdf